

Pavel Koblasa

Jindřiš vznikla na Jindřichově pasece

„Od Blažejova spěje potok Hamerský romantickým skalnatým údolím k poslední německé vesnici Jindřiši s 52 domy a 264 obyvateli. Zde jednotřídní škola, kostelík gotizující z roku 1894 a mlýn Čápův. Údolí jindřišské vyniká svou divokou romantičností a jest vyhledáváno v létě Hradečany, již nazvali jej Šárkou hradeckou. S obou stran strmí vzhůru srázné skály, jichž úpatím vine se potok Hamerský s vodou křišťálově čistou. Bujná a vzácná jest zde i květena horská. Před lety sídlil prý zde ve skalách poustevník. Poustka jeho byla při stavbě dráhy rozkotána.“

Takto ve stručnosti charakterizovali naši předkové vesnici Jindřiš (Heinrichschlag, v lidové mluvě Horogšlok), která se nachází pouhé čtyři kilometry východně od města Jindřichova Hradce a je dodnes vyhledávána k romantickým procházkám do malebného údolí a také pro možnost koupání v pískárně ležící při hranicích s otínským katastrem. Se světem ji spojují silnice do Jindřichova Hradce, Blažejova a Rodvínova, dále pak úzkorozchodná železnice vedoucí z Jindřichova Hradce do Nové Bystřice.

Založení místa souvisí s kolonizačním úsilím pánů z Hradce, kteří k tomuto účelu přizvali ve druhé polovině 13. století do kraje příslušníky Řádu německých rytířů. Ti měli bohaté zkušenosti se zakládáním nových osad, budováním rybníků, kultivováním krajiny, ale také s lékařstvím a péčí o chudé a nemocné. První generace hradeckých pánů řád všemožně podporovaly, východně od města mu dali k dispozici území, na němž povstaly mimo jiné dnešní vsi Blažejov, Dvoreček, Mutyněves, Hospříz či Malý Ratmírov. Centrem statku byl Vítkův hrádek (Pippenhäusl), odhaduje se, že poplužní dvůr stával ve Dvorečku. Východně od Jindřiše se nachází lokalita zvaná Am Hof, která rovněž poukazuje na možnost, že také v Jindřiši rytíři drželi nějaké hospodářství. Pozdější dvůr měl podle ústní tradice stát na místě dnešních domů čp. 1, 39, 41, 44 a 45.

Na působení německých rytířů upozorňovaly ještě počátkem dvacátého století tři kameny s vytesaným křížem roztroušené po okolí. Řádoví bratři obdrželi kromě Vítkova hrádku s přílehlými vesnicemi také tzv. újezdy děbolínský a strmilovský. Německý historik Hans Lang uvádí, že Jindřiš se poprvé v historii připomíná k roku 1285. Neuvádí však prameny, takže nelze zjistit, odkud tato datace pochází. Z tuzemských zdrojů víme o existenci vsi spolehlivě v roce 1486. Jindřich z Hradce tehdy uzavřel smlouvu s hradeckým farářem Eliášem Čechem o směně rybníka mezi Kanclovem a Rodvínovem za potok mezi Blažejovem a Jindřiší. Název Jindřiš patrně vesnice obdržela na paměť prvního Vítkovce sídlícího na Hradci, Jindřicha, jenž zemřel roku 1237. Pokud se nejednalo o něj, pak místo dostalo jméno pravděpodobně podle nějakého lokátora Jindřicha z členů rytířského řádu.

První usedlíci patrně přišli do Jindřiše ze Švábska anebo Durynska. Jména nejstarších majitelů gruntů přibliží zbytek starého urbáře z roku 1512, kde se dozvídáme, že v místě existovalo již 25 gruntů. Jejich vlastníky byli Moksčab, Wahinger, Michal, Fux, Tröscher, Wahinger, Schneider, Luksch, Hojder, Binder, Křižan, Schitter, Miksch, Scholle, Bláha, Kandl, Havrda, Hojder, Schützner, Fentzl, Fux, Wolf, Mertl a Fentzl.

Od sedmdesátých let 16. století známe díky dochovaným pozemkovým knihám souvislou řadu jindřišských hospodářů až do současnosti. V pozemkové knize založené roku 1580 jsou uvedena jména těchto hospodářů - 1589 obec Jindřišská dlužna za grunt sirotkům Mokšaborskejm, 1585 Jíra Fenclů, 1589 Jakob Bahyngar, 1588 Jíra Michalů, 1597 Křižan Fux, 1597 Michal Drescher, 1596 Toman Bahyngar, 1593 Wolf Krejčí, 1587 Šimon Hacák, 1588 Jiřík Hojdar, 1592 Mátl Bednář, 1592 Jan Bednář, 1602 Mátl Šitr, 1589 Pavel Vlčků, 1601 Vondra Šolych, 1580 Oldřich Bláhů, 1597 Štefl Kandl, 1589 Křižan Havrda, 1589 Feyt Mokšab, 1591 Hons Šicnar, 1597 Vencel Feytl, 1589 Vondra Jílků, 1604 Vefl Kolář, 1590 Křižan Bahyngar a sine dato Jíra Fenclů.

Ves byla vždy součástí hradeckého panství, na nižším stupni podléhala spolu s Otínem, Malým Ratmírovem, Hospřízí a Hrutkovem otínskému rychtáři. V roce 1579 si nechal na nedalekém vrchu Čihadlo (Flüher Berg, 545 m n. m.) postavit požítkářský Adam z Hradce čižbu (německy Vogelfang). Vybudování čihadla na ptáky

přišlo vrchnost na 21 kop 14 grošů. Práce řídil hejtman Jan Zelendar z Prošovic a pán sem pak rád zajížděl. Toto místo poskytuje nádherný rozhled po celém Jindřichohradecku, do nedávna bychom zde našli zbytky zdí s malbami a kamenný sloup z roku 1828. Roku 1587 si založili zdejší rolníci chmelnice a vypěstovaný chmel pak výhodně prodávali na hradecký zámek. V roce 1597 zde silně řádil mor, o dva roky později větší na stavení lehla popelem. Vrchnost pak pohořelým sedlákům pomáhala podle svých možností, hlavně dávkami stavebního materiálu.

Po skončení třicetileté války, kdy již dominium drželi Slavatové, byl sepsán v roce 1654 urbář obsahující důležité informace i o Jindřiši (*wes Jindržisse*). Ve vsi hospodařilo 22 sedláků (Jakub na Mahingerovým, Ondřej na Krautwurmovým, Pavel na Habrdově, Toman na Fuxově, Jakub na Drešarově, Urban na Mahingerovým, Georg na Šiterově, Kašpar na Hacákově, Franci na Pindarově, Mates na Pindarově, Matouš na Pinderovým, Markus na Šitarově, Jiřík na Cejstově, Kašpar na Šolichově, Urban na Bláhově, Valenta na Mertlovým, Mátl na Trešerově, Michl na Kanclovým, Michal na Cejstovým, Mátl na Cimlově, Vencl na Kolářově, Kryštof na Mahingerově) a 4 chalupníci (Mates Pertl, Pavel Weber, Plona vdova, Cejst Honzal). Dále je poznamenáno: „*Suma co z též vsi Jindržiše platu Jeho Milosti Panu vychází jsouce usedlých 22, majících čtvrtí 52. Peněz pololetně i s chalupníky 13 kop 31 grošů 5 denárů, ovsu 106 měř 3 centnýře, maku 3 míry 6 mázů 4 korce, slepic 51 a půl. Z též vsi panu probošтови hradeckému peněz 6 grošů, ovsu 4 míry, žita 3 míry, maku 2 míry, slepice 2. Příležitosti k též vsi mají obecní 4 rybníky, do nichž sází na kapry 9 kop. Z luk obecních nabírají sena 8 for a lesu s dobrou lečí.*“

Během 17. a 18. století dolehli na Jindřiš několikrát válečné události a s tím spojený nedostatek. Podle soupisu poddaných pořázeného v roce 1756 tu žilo 24 hospodářů a 32 chalupníků. Důležitým krokem, především pro zdejší mlýn, bylo povolení vrchnosti z roku 1770, podle něhož si tehdejší majitel mlýna Andreas Hammerschmidt směl vybudovat ve skalách náhradní náhon na mlýn, později tzv. Wassergraben, dochovaný dodnes. Autorem nápisů na skalách (1789), které můžeme stále spatřit, byl právě zmíněný mlynář Hammerschmidt.

Dne 17. ledna 1764 povolila hradecká vrchnost zdejší obci zřídit si školu, která našla útočiště v domě Johana Bindera (čp. 26). O šest let později ji navštěvovalo 46 dětí ve věku od čtyř do dvanácti let. V následujícím období se vyučovalo různě po domech, od konce 18. století sídlila škola v primitivních podmínkách v domě čp. 53. Zřízení podučitelského místa potvrdily nadřízené orgány v roce 1828. Nastoupil na ně Matthias Blaha. O rok později mu byly určeny roční příjmy ve výši 61 zlatých 17 krejcarů konvenční měny. Roku 1841 byla nevyhovující školní budova (čp. 53) zbourána a vzápětí téhož roku postavena nová nákladem 1.225 zlatých 8 krejcarů konvenční měny. Když Blaha v roce 1846 zemřel, vyučoval v Jindřiši krátce Johann Stark původem z Krampach (dnes Potočná), pak Franz Vogel rodem z Velkého Ratmírova, který pobíral plat 120 zlatých konvenční měny ročně. Učitelské místo úřady zřídily až roku 1871. Plat učitele představoval 300 zlatých rakouské měny ročně. V roce 1873 po Vogelovi nastoupil Sylvester Schützner ze Člunku. V letech 1878 - 1880 se obec dočkala nové školy (čp. 48). Za 6.177 zlatých 57 krejcarů rakouské měny ji vybudoval zednický mistr Thomas Ruby z Malého Ratmírova.

Jindřiš proslula v minulosti též jako centrum poddanské vzpoury. Ze statku číslo 13 pocházel totiž vůdce selské vzpoury vedené proti Černínům a jejich úřednictvu Gregor Tröscher (*8. 3. 1731), syn Urbana Tröschera a jeho ženy Ursuly. Příčinou selské bouře vypuknuší roku 1765, do níž se zapojila většina okolních vesnic, se staly zvýšené robotní požadavky ze strany panských úředníků. Rebelie byla nakonec potlačena, Tröscher poslán do vězení a na nucené práce. O usedlost, kterou držel od roku 1759, nakonec z rozhodnutí vrchnosti v roce 1774 přišel. Oficiálním důvodem byly dluhy za nevykonanou robotu. Tröscherův grunt byl prodán 19. července 1775 Jakobu Garhöferovi z Hospříze včetně dobytka, nábytku a náradí. Tröscher směl i s početnou rodinou zprvu na gruntu zůstat. Později se ale musel odstěhovat a zemřel 7. prosince 1805 v Otíně čp. 74.

Po zániku feudálního zřízení se Jindřiš stala roku 1849 samostatnou místní obcí. Katastr zahrnoval 567 ha pozemků. Z historických pomístních názvů uveďme Bachflur I, Bachflur II, Bergflur, Leithenflur I, Leithenflur II, Lüsselflur I, Lüsselflur II, Lüsselflur III, Ortsried a Sandbergflur. V tomto období zde hospodařili: čp. 1) Anton Drescher, 5) Maria Hansal, 6) Mathes Kestnapfl, 7) Albert Neuhüttler, 8) Jakob Weigner, 9) Mathes Killian, 10) Andreas Schmid, 11) Franz Laufer, 13) Mathes Garhöfer, 14) Andreas Illek, 15) Ignatz Röschl, 17) Mathes Lang, 18) Josef Weigrer, 19) Karl Neuhart, 20) Peter Drescher, 21) Franz Czapp, 23) Josef Spazierer, 24) Johann Blaha, 26) Johann Binder, 28) Franz Rudy, 29) Johann Schneider, 30) Mathes Schneider, 32) Wenzl Neubauer, 33) Alois Hatzak, 35) vdova Stittl, 36) Kaspar Binder, 37) Johann Vogl, 38) Bartl Lang, 39) Johann Panak, 40) Franz Steinhauser, 41) Josef Laufer, 43) Anton Michalko, 44) Josef Lang,

45) Johann Michalko, 47) Anton Lambeidl. Před vypuknutím první světové války tady ve 44 domech žilo 271 obyvatel, z nichž se jen 17 hlásilo k české národnosti.

Obecní záležitosti řídil volený obecní výbor sestávající z těchto členů: Andreas Lang (starosta), Josef Schneider (radní), Albin Steinhauser (radní), Karl Laufen, Franz Michalko, Anton Panek, Josef Stüdl, Ignaz Binder a Franz Hutter. V obci vyvíjely činnost tři spolky (spořitelní a záložní spolek, sbor dobrovolných hasičů a Pošumavský spolek). Mezi místními živnostníky bychom našli prodejce lahvového piva (Maria Lang), hostinského (Matthäus Friedl), mlynáře (František Novotný), kováře (Albin Steinhauser), krejčího (Wenzel Lampeitl), truhláře (Josef Kosnopfl), trafikanta (Johann Röschl) a koláře (Rudolf Binder). Na válečných bojištích položili svůj život v letech 1914-1918 Franz Laufer (čp. 1), Peter Neuhüttler (čp. 7), Wenzel Röschl (čp. 33) a Karl Röschl (čp. 15).

Heinrichschlag.

Jindřiší.

Einw. 271, D. 254, Tsch. 17.

Post, Telegraf, Station, Pfarre, Sanit.-Distrikt:
Neuhaus (4 km).

Umlagen: Gemeindeuml. 20%, Schuluml. 10%. -
Gemeindevermögen: Felder, Wälder.

Gemeindevertretung: Gemeindevorst. Lang Andreas. - Gemeinderäte: Schneider Jos. - Steinhauser Albin - Ausschussmitgl.: Laufen Karl - Michalko Franz - Panek Anton - Stüdl Jos. - Binder Ignaz - Hutter Franz. - Konst. 23. November 1912. - Gemeindediener Roschl Johann.

Volksschule I: Schulleiter Koriska Rudolf - Kriso Johanna, Ind. Lehr.

Personalhaltestelle Heinrichschlag der k. k. St.-B., Linie Neuhaus-Neubistritz.

Spar- und Darlehenscassen-Verein für die Gemeinden Heinrichschlag, Ottenschlag, Riedweis und Kl. Radeinles (unbeschr.): Laufer Barthol., Obm., Klaubauf Adalb., Obm.-Stellv., Hutter Fr., Puffer Thomas, Stüdl Jos.; FZ Obm. oder Obm.-Stellv. u 1 Vorst.-Mitgl.

Flaschenbierabfüllung: Lang Marie (a. Soda-wasserverkauf).

Gasthaus: Friedl Mathäus.

Müller: Novotný Franz (auch Brettsäge u. Schindelerzög.).

Schmied: Steinhauser Albin.

Schneider: Lampeitl Wenzel.

Tischler: Kosnopfl Josef.

Trafik: Röschl Johann.

Wagner: Binder Rudolf.

Vereine: Freiw. Feuerw. - Ortsgr. d. dtsh. Böhmerwaldb.

Když zanikla habsburská monarchie, Jindřiš se spolu se všemi německými vesnicemi jindřichohradeckého okresu stala nakrátko součástí župy Deutsch-Südmähren, a tudíž nové Rakouské republiky. Po potlačení československými vojáky bylo teritorium začleněno do nově vzniklé Republiky Československé. Přitom zůstalo až do října 1938, kdy v rámci pohraničí byla připojena k Velkoněmecké říši, k župě Niederdonau. Celkem tak přešlo od dosavadního hradeckého okresu 58 místních obcí s německou většinou obyvatel. Po druhé světové válce došlo k vyhnání zdejších německých obyvatel, směly zůstat pouze tři smíšené rodiny. Celé vsi uškodilo rychlé střídání „obyvatel“, rabování a krádeže. Zmizelo vybavení domů, stroje, pole zůstávala neobdělána. Až na jaře 1946 nastal příliv českých obyvatel z okolních vesnic a okresů. Prvním novým příchozím byl Ludvík Vacek z Jindřichova Hradce, který se usadil v domě čp. 58. Některé prázdné objekty byly určeny k demolici. V roce 1947 se naopak podařilo opravit zdevastovanou školu a kapli postavenou roku 1894 stavitelem Reisnerem. Obec Jindřiš zanikla jako samostatná správní jednotka v roce 1965, kdy se sloučila s nedalekým Rodvínovem. V současnosti patří k městu Jindřichovu Hradci a žije zde přes sto osob. Kromě Jindřiše patří k městu ještě Otín, Dolní Skrýchov, Radouňka, Dolní Radouň, Děbolín, Matná, Buk, Políkno a Horní Žďár.

Na závěr ještě připojme pro odlehčení pověst o zdejším poustevníkově a studentské vzpomínky na výlet do Jindřiše.

Pověst o poustevníku jindřišském

Před dávnými časy žil šlechtic Uroch z Osečan, prostopášník, ukrutník a násilník, jemuž daleko široko nebylo rovno. V hádkách a půtkách, jež při pitkách lehkomyšlně vyvolával, mnohého pána a rytíře skolil a rodinu jeho v hoře uvrhl. Bohopustým životem vlastní matku v předčasný hrob sklátil. Konečně však přece jeho svědomí se hnulo, když jednou v hradeckém kostele náhodou byl přítomen kázání jezuitského kazatele Casilicesa. Rozhodl se změnit život svůj, vykonal zkroušenou zpověď u kněze, jehož kázání obrat v jeho duši způsobilo, svědomitě se podrobil pokání uloženému i uposlechl také rady zpovědníkovy, aby častěji se modlil před zázračným obrazem Matky Boží v její kapliče v zámku jindřichohradeckém.

Když jednou tam na modlitbách trvaje usnul, zdálo se mu, jako by svatá Panna ho vyzývala: „Odejdi do jeskyně jindřišské a tam kajícím životem poustevnickým shlad' veliké hříchy své!“ Uroch tak učinil. Zbožností, laskavostí a sebezapíráním získal si úctu a lásku obyvatelů jindřišských. Když pak po několika letech cítil, že se blíží konec jeho života, poslal si pro kněze Casilicesa, aby přijal poslední jeho zpověď a opatřil jej na poslední cestu. Za několik dní na to našli Jindřišané poustevníka mrtvého. Chtěli mrtvolu dopravit na žebřinovém voze do blízkého Blažejova, aby ji u tamního kostela pohřbili, ale volí do vozu zapřažení nechtěli táhnouti k Blažejovu, nýbrž zatáčeli směrem opačným k Jindřichovu Hradci. Ježto všechno úsilí od toho směru je odvrátiti bylo marno, ponechána jim volnost. Tak dovezli poustevníka do Jindřichova Hradce a zastavili u kostela sv. Jana Křtitele, který jest přicházejícímu z Jindřiše nejbližší. V kostele tom poustevník pochován.

Výlet studentů se smutným koncem

Za krásného letního odpoledne nedělního (v roce 1865, pozn. aut.) sešlo se v pokojíčku Peřinově několik spolužáků. Radili se, kam by si měli vyjít. Jeden ze spolužáků navrhl, aby vyšli si k Jakubu, kde jim přečte báseň. S jiným návrhem vytasil se Peřina. Měli by se přičinit, aby Němce v okolí, pokud možná na českou víru obrátili. Po kratší debatě byl přijat návrh, aby byl podniknut výlet do Jindřiše. V Jindřiši seřadili se na návsí a v dvojstupu a za zpěvu písně My jsme hoši od Šumavy vešli do hostince, kde bylo plno. Studenti na to zasedli si ku prázdnému stolu, dali si nalít pivo a spustili píseň Z českých hor zaznívá zpěv. Němci obklopili je a většina dosti přívětivě se usmívala. Najednou spolužák Peřinův Karel rozhodl se, že nebude pořad pro ty Šváby zpívat, a že zazpívají si také něco pro sebe, a než mu v tom mohl někdo zabránit, spustil Schuselka nám píše ... sotva ukončil, přikradl se k němu jeden mladík, napřáhl se, něco mlasklo, Karel se chytil za tvář. Peřina na to vylezl na stůl a počal německy vykládati o původu písně o Schuselkovi. Ale jakoby olej do ohně lil, i ti, co se prve usmívali, začali se mračit a někteří bručeli, jiní křičeli, vřava stávala se čím dále tím větší. V tom se ozval výkřik nevole a již Peřina se kutálel pod stolem. Deset rukou se ho chopilo, jiní otevřeli okno a za okamžik válel se v trávníku na zahradě. Za ním touže cestou následovali i jeho soudruzi.

Prameny a literatura:

Domečka, Ludvík: Výlet studentů jindřichohradeckých do Jindřiše se smutným koncem.

Ohlas od Nežárky, 1935, č. 50.

Chytil, Alois: Chytilův úplný adresář království Českého, III. Rokycany 1915.

Království české, II. Praha 1908.

Národní archiv, Fideikomisní spisy, sign. VII E 54, kart. 1183.

Novák, Josef: Pověst o poustevníku jindřišském. Věstník jihočeských museí 1910.

Novák, Josef: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Jindřicho-Hradeckém. Praha 1901.

Profous, Antonín: Místní jména v Čechách, II. Praha 1949.

Státní oblastní archiv v Jindřichově Hradci, RA pánů z Hradce, sign. II A 6,

kart. 3 - RA Slavata, kn. 28 - Vs J. Hradec, sign. V AU, kn. 234.

Státní oblastní archiv Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, FÚ J. Hradec, kn. 2 a 53.

Státní okresní archiv J. Hradec, AO Jindřiš, Chronik der Gemeinde Heinrichschlag, 1920-1938 - MNV Jindřiš,

Obecní kronika obce Jindřiš, 1946-1966 - OŠ Jindřiš, Chronik der Volksschule in Heinrichschlag, 1828-1945.

Tischer, František: Čihadlo aneb čížba na ptáky. Ohlas od Nežárky, 1896, č. 26.

Úvodní část textu zdobí pohled na „Hamerský potok v Jindřiši“, olej na plátně, 2002. Ukázka z tvorby akademické malířky, paní Libuše Pilařové-Kverkové. Žije a pracuje v Praze a v Jindřiši. Galerii jejích obrazů najdete na stránkách <http://www.pilarova-kverkova.cz/umelecka-tvorba.html>